

Boeren en Landschap Overijssel laten het zeldzaamste juweel van Twente weer schitteren dankzij Natura 2000

Het begint bij de bronnen van de Mosbeek

Landschap Overijssel is trots dat ze acht gebieden beheert die zijn aangewezen voor Natura 2000. Acht gebieden die bij de top van de Europese natuur horen. Met een serie reportages laten we je graag kennis maken met deze prachtgebieden. In dit nummer nemen we je mee naar het Dal van de Mosbeek in Noordoost-Twente.

Dal van de Mosbeek

Tekst: Frans Bosscher

Langzaam welt het water uit de grond op. Onophoudelijk. Eerst creëert het een grote plas en stroomt daarna traag naar beneden, waar het in een smal gootje verder gaat. Hier beginnen verschillende stroompjes die samen de Mosbeek vormen. Aan deze 'kraantjes' in de aarde bovenop de stuwwal van Ootmarsum hebben we het wonderschone landschap van het Dal van de Mosbeek te danken.

Door een fascinerende speling van natuurkrachten liggen de bronnen hoger dan gebruikelijk. Schollen van ondoordringbaar keileem zijn duizenden jaren geleden door het geweld van schuivend ijs scheef komen te liggen. Ze leiden regenwater dat in de omgeving valt naar het oppervlak. Vanuit de bronnen op zo'n 60 meter boven NAP stroomt het water slingerend door het landschap naar de Regge.

Zeldzaamste juweel

De stromen kalkrijk water uit de bronnen hebben gezorgd voor een ongekende natuurlijke rijkdom. In het brongebied vind je echte koekoeksbloem, beenbreek, orchideeën, klokjesgentiaan, armbloemige waterbies,

veenmossen, parnassia en de zeldzame combinatie van vlozegge en vetblad. In de lager gelegen, waterrijke bossen bosbies, dotterbloem, bittere veldkers en goudveil. 's Zomers schieten libellen – beekoeverlibel, weidebeekjuffer en breedscheenjuffer

– boven en langs het water heen en weer. Boven de bloemen en langs de bosranden zie je de mooiste vlinders: kleine ijsvogelvlinder, kleine vuurvlinder, bruine vuurvlinder en, met wat geluk, grote weerschijnvlinder. "Het schoonste en zeldzaamste juweel

Wil je meer informatie over het ontstaan van dit gebied?

>>>

>>> Breng een bezoek aan ons bezoekerscentrum Dal van de Mosbeek en infocentrum IJs & Es

WWW.LANDSCHAPOVERIJSSSEL.NL/BCDALVANDEMOSBEEK

Herbert Bos, projectleider Springendal-Dal van de Mosbeek

“Springendal-Dal van de Mosbeek is een oud cultuurlandschap, gevormd door de boeren. Het is kleinschalig, heel afwisselend en vooral een levend gebied met een grote betrokkenheid van bewoners voor het landschap. Met afstand het mooiste natuurgebied van Overijssel. Voor dit unieke natuurgebied is de Landbouworganisatie LTO Noord verantwoordelijk voor het Natura 2000 inrichtingsplan met de noodzakelijke natuurherstelmaatregelen. Namens LTO Noord ben ik projectleider. Het fieldlab brengt in kaart welke maatregelen nodig zijn om de natuur te behouden en te versterken. Niet van achter een bureau, maar door te spreken met alle 54 betrokken boeren en de betrokken natuurbeheerders. Door niet over, maar met de grondeigenaren te spreken, hebben we vertrouwen kunnen krijgen. De aanpak voorkomt niet dat er pijnlijke maatregelen, zoals grondaankopen en bedrijfsverplaatsingen, moeten worden genomen. Maar het begrip ervoor neemt wel toe. Deze zomer komt het fieldlab met het definitieve inrichtingsplan. En dan verwacht ik dat we in 2019 kunnen starten met de inrichting.”

Beekoeverlibel

Wielewaal

Vetblad

Kleverig viooltje wordt het plantje ook wel genoemd. En dat is omdat ze met haar plakkerige bladeren insecten vangt. Als een insect vast zit, rolt het blad zich op en wordt hij verteerd. Vetblad is dus bij uitstek ‘gemaakt’ om te overleven in een stikstofarme omgeving, zoals de bronnen in het Dal van de Mosbeek. Omdat dergelijke bronnen nog maar weinig voorkomen, heeft het vetblad het moeilijk. Maatregelen om het beekstelsel te herstellen zijn dan ook goed voor vetblad. De plant heeft paarse bloemetjes op een stengel van zo'n vijftien centimeter.

van Twente”, oordeelde de befaamde bioloog Victor Westhoff in 1948. Hij adviseerde het bestuur van Landschap Overijssel dringend om het brongebied van het Dal van de Mosbeek aan te kopen. De heren bestuurders gingen kijken, maar waren niet onder de indruk. De meegekomen echtgenotes wel. Niet van de zeldzame planten, wel van een veld vol hemelsblauwe vergeet-mij-nietjes. De koop ging door. ‘Ce que femme veut Dieu le veut’, stelde Westhoff destijds droogjes vast. Vrij vertaald: moeders wil is wet.

Veilig stellen

Dat het Dal van de Mosbeek een juweel is, is nu algemeen erkend. Dat geldt voor het hele gebied waarin het bronnenstelsel ligt. De bronnen trokken al vroeg mensen naar de stuwwal. Het was één van de eerste plekken in ons land waar boeren zich vestigden zo'n vierduizend jaar geleden. Hoog, droog en toch meer dan genoeg water. De vele grafheuvels zijn zichtbare tekens van die vroege vestiging. Ook de door houtwallen omzoomde maten, die met beekwater werden bevoeid, akkers, heidevelden en poelen waar vlas werd geroot (bijvoorbeeld de Reuterij) zijn door boeren

gemaakt. Zo is een bijzonder landschap ontstaan, met de beken als levensaders, dat zelfs op Europese schaal maar weinig voorkomt. Reden om het, samen met aangrenzende Springendal, aan te wijzen voor Natura 2000, het Europese netwerk van natuurgebieden, zodat het ook echt veiliggesteld wordt.

Te weinig water en te veel voedingsstoffen

Die aanwijzing betekent dat er werk aan de winkel is. Want als zoveel natuurgebieden in ons land heeft ook het Dal van de Mosbeek te lijden onder de intensieve manier van boeren in de directe omgeving. De afgelopen 100 jaar is de ontwatering van de landbouwpercelen in het beekdal van de Mosbeek voor de landbouw steeds verbeterd. De beek is daardoor dieper ingesneden met als gevolg dat bronweiden en bronbossen verdroogden. Daarnaast heeft bemesting invloed op de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater. Planten en dieren van voedselarme bronnen langs de Mosbeek verdragen juist weinig voedingsstoffen.

Een klein team met een ecooloog, een hydroloog en een landbouwkundige – fieldlab genoemd (zie kader 'Herbert Bos') – brengt per landbouwperceel in kaart welke maatregelen nodig zijn om verdroging en vermessing op te heffen zodat de natuurdoelen gerealiseerd kunnen worden. De beken worden ondieper gemaakt, percelen aangewezen waar buisdrainage verwijderd wordt en bemesting wordt gestopt. Een andere grote ingreep om water vast te houden, is de kap van naaldbos. De bomen verdampen veel water, dat daardoor niet in de grond wegzakt en dus niet naar de bronnen stroomt. “De kap is ook nodig om een groot aaneengesloten heidegebied te maken”, aldus Mark Zekhuis, ecooloog bij Landschap Overijssel.

Beekprik terug

Samen met beheerder Rick Staudt vormt Mark zich alvast een beeld van het Dal van de Mosbeek over twintig jaar.

“Over de uitgestrekte heide loopt een herder met zijn schaapskudde. Het landschap is opener, het reliëf is weer goed te zien. Er stroomt altijd water door de Mosbeek, waardoor de beekprik (vis) er weer voorkomt. De bloeiende hooilanden zijn zo veel groter, dat er wandelpaden doorheen lopen. In de bossen broeden wielewalen en zwarte ooievaars, de rode wouw zweeft rond op zoek naar een prooi in een pas gemaaid hooiland. En omdat de jacht op de trekroutes is aangepakt, genieten we weer van het spinnende gekoer van de zomertortel. De natuur in het Dal van de Mosbeek is sterk, robuust.”

Gevlekte orchis in bronweide

Vetblad

Vliegend hert

Deze grote kever met z'n imposante geweivormige kaken komt in Overijssel alleen nog in het Dal van de Mosbeek voor. Verder komt hij alleen nog voor op de Veluwe, de stuwwal bij Nijmegen en in Zuid-Limburg. Sinds tien jaar neemt Landschap Overijssel maatregelen, gericht op de versterking van de populatie. Het hakhoutbeheer is weer opgepakt, zodat er nieuwe rottende stobben ontstaan waarin de larven zich vier tot acht jaar vol eten. Sommige eiken in houtwallen zijn op een hoogte van twee meter afgezaagd. Knoteiken worden ouder en hebben meer sappelken waar vliegend herten kunnen drinken. Het is goed mogelijk dat ook in tuinen larven zitten, bijvoorbeeld in bielzen of weidpalen. Ze worden nogal eens aangezien voor engerlingen en opgeruimd. Op roep aan tuinliefhebbers is dan ook: laat de larven rustig zitten.

Hakhoutbeheer voor vliegend hert mander streu

Vliegend hert larve

Vliegend hert mannetje

Tijdpad Natura 2000 Dal van de Mosbeek

x

Tot 2015

hervatten hakhoutbeheer, kleinschalig heidebeheer met schapen, maaien hooilanden

x

2015-2021

kappen naaldbos, vergroten heide en leefgebied jeneverbes, dempen sloten, verontdiepen beken, percelen afgraven om bronnen weer tevoorschijn te halen, beëindiging drainage en bemesting landbouwpercelen

x

na 2021

voorzetten beekherstel, omvorming laatste landbouwpercelen, verder vergroten heide